

United States Holocaust Memorial Museum.

Rozhovor s Tomášem Šperlem

RG-50.675.0016

Takže dobrý den. Já vám moc děkuji, že jste byl ochoten se s námi ještě jednou setkat, mohu vás poprosit, abyste řekl celé vaše jméno?

No moje celé jméno je Tomáš Šperl.

Kdy jste se narodil?

Desátého šestý devatenáct set dvacet sedm.

A kde to bylo?

No ve Velharticích.

Byli jsme u vás před několika měsíci a bavili jsme se o vašich vzpomínkách na období druhé světové války, chtěl jsem s vámi ještě jednou projít tuto zkušenost a mám s sebou i poznámky z toho minulého sezení, které možná během toho našeho rozhovoru použiji. Můžu se vás teda zeptat na pár otázek?

No jistě.

Kde jste žil v období koncem třicátých let, těsně před válkou?

No tady ve Velharticích.

Co dělal váš tatínek?

No můj otec dělal kolářský řemeslo, protože měl tady živnost, kolářskou, to už je dneska pomalu zapomenutý řemeslo.

A maminka?

No maminka byla v domácnosti pochopitelně, měl jsem ještě tři sourozence, takže měla co dělat, a když bylo nutný, tak ještě vypomáhala v dílně taky.

Kam jste chodil do školy?

No tady do obecní školy jsem chodil ve Velharticích a do měšťanky jsem chodil do Čachrova, to je vzdálený odsud asi devět nebo deset kilometrů.

Žili zde před válkou ve Velharticích jenom Češi nebo zde byly i nějaké další národnosti jako Němci nebo židé a další?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

No kromě těch židovských rodin tady žádná další národnost nebyla, pamatuju se, že z první světové války si sem přivedl manželku nějaké pan Smolka, a to Maďarku. A my jsme z toho měli velikou legraci, protože ta se nikdy nenaučila pořádně česky, jo, tak.

A kolik zde žilo židů, ve Velharticích?

No tak to vám neřeknu, ale byla tady co si pamatuju rodina Klingerů, rodina Poláků, rodina Kirschů, rodina Epsteinů, ale to já už si nepamatuju. Tyhle ty co jsem vám jmenoval předtím, tak ty si pamatuju, ale ty předtím ne, ale pamatuju si tady asi dva učitele, co tady učili židovské děti v židovské škole, tam vedle té synagogy co je teď zbrojnice, tak tam je teď taková menší chaloupka, a to byla židovská škola.

Byla zde židovská škola, židovské děti tedy chodily do židovské školy, nebo chodily i do školy pro Čechy?

Když já chodil do školy, tak už ty děti chodily jenom do české školy tady, to už tady židovská škola nebyla, ta tady končila nevím, jestli tak v nějakých třicátých letech, ale to nevím, to vám neřeknu přesně.

Vzpomenete si na vaše židovské spolužáky, jak se jmenovali, s kým jste chodil do školy?

No určitě, Pavel Polák, Erno Gruber, Míša Krausů, Hanka Poláková, jo... A pak ještě když sem jezdily na prázdniny děti příbuzný Poláků z Bezděkova, jo, tak to byly asi taky tři kluci. Takže hlavně o prázdninách tady bylo veselo a nebyly mezi náma žádný rozepře, samo sebou takový klukovský potyčky, když jsme hráli fotbal třeba, tak to jo, ale jinak to bylo, ti patřili mezi nás prostě. To se nerozlišovalo, že by oni byli něco jiného a my něco jiného.

A vnímal jste přeci jenom nějakou odlišnost mezi těmi českými a židovskými dětmi, vnímal jste, že jsou židovského původu?

Ne, vůbec nic, myslím si, že žili úplně normálně, a vzpomínám hrozně na tu Lilinku, ona byla, jmenovala se Vali, ale my jsme jí říkali Lilinko. A to byla tak hezká holka, víte, a ona dokonce si nosila do školy svačinu a tu rozdávala těm svejm spolužákům, víte spolužačkám hlavně, jo. A všichni na ní vzpomínali opravdu s bolestí, že jí tohle potkalo, protože jí ještě na začátku války si jí vzala do Prahy nějaká teta a že tam bude chodit do gymnázia. No a pochopitelně, pražští židé šli do odsunu nejdřív, takže ona se nedostala už do Terezína, ale ona, jak se to jmenovalo v Polsku, víte, mě to vždycky vypadne, byly tam ty první vyhlazovací tábory, tam ty židy jako usmrcovali v těch autech, kam pouštěli ty výfukový plyny, no já si možná ještě za chvíli vzpomenu.

Jasně. Já bych se potom k té válečné zkušenosti dostal potom ještě za chvíli, mě by ještě vlastně zajímala situace židů ve Velharticích před válkou. Vzpomenete si, čím se tady živily ty židovské rodiny, jaké měly zaměstnání typické? Co dělaly?

No tak tihle ti, co já si hlavně pamatuju, tak tady byla továrna na kůže, ta se jmenovala Šimon a Polák a synové, a pak tady byla papírna, tady se vyráběl papír ze slámy, to zase bylo Klinger a Polák, jo, takže oni se věnovali tomuhle tomu, řízení těch svých továren, a mimo to nabízeli spoustu pracovních míst, tady lidem, jo, oni zaměstnávali, já nevím, ta koželužna mohla zaměstnávat tak kolem třiceti lidí a ta papírna taky určitě nejmíň dvacet lidí zaměstnávala, takže myslím opravdu, že nemůžu říct, že by

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

židi tady byli neoblíbený, jo. Pochopitelně, že někdy někdo nějakou tu hádku vyvolal, ale takhle opravdu byli jedni z nás, to se nedá říct. A když někdo potřeboval nějakou pomoc třeba finanční, tak vždycky šli lidi za židem a ten nikdá neodmítl. To si pamatuju, že jak ti Polákovi, co měli tu koželužnu, tak tady ti Klingerů, co měli tu papírnu.

Kromě těch továrnických rodin, které jste zmínil, byly zde třeba nějaké židovské obchody nebo nějaké další živnosti?

No určitě, určitě tady byly židovské obchody, hlavně potraviny, tady jeden obchod byl Poláků co je tady teď holičství, jak se přichází na náměstí, a pak tady byl Klingerů obchod, a pak tady byl obchod nějakých Kirschů, ale ty já už si nepamatuju. Ale tyhle ty tři obchody si pamatuju moc dobře.

Byly zde i obchody vlastněné českými obchodníky? Jestli zde byly i obchody, které vedli Češi, nebo jestli zde byly jenom...?

No mluvili česky samozřejmě, samozřejmě židi mezi sebou, když potřebovali něco utajit nebo tak, tak mluvili mezi sebou německy, ale to se moc neutajilo, protože většina těch živnostníků, ti měli za sebou, ti se vyučili třeba ve Vídni, žejo, nebo tam dělali tohle to, takže se dá říct, že třetina Velhartických lidí mluvila jak česky tak německy.

A třeba vaše rodina nakupovala v židovských obchodech?

Jo, nakupovala, nakupovala, jak se jim to hodilo, třeba v konzumu nebo v židovským obchodě, nebo tady byly dva český obchody taky, tenkrát ti lidi chodili nakupovat tam, kde to měli momentálně blíž nebo se do doslechli, že tam ten má něco levnějšího, víte. Takhle asi, takže už tenkrát ta konkurence byla mezi nima.

Ty židovské rodiny, kterým patřily ty továrny zde ve Velharticích zřejmě patřily mezi ty nejbohatší zde v obci, vyvolávalo to nějakou závist nebo docházelo zde před válkou k nějakým nevraživostem třeba kvůli těm rozdílným majetkům a...?

Já myslím, že to rozhodně ne, sice možná někdy nějaká ta hádka mezi lidma byla, ale to jako patří k normálnímu životu, ne to, ale že by byly opravdu nějaký nevraživosti, to si nepamatuju.

Když jsme spolu mluvili během té poslední návštěvy, zmínil jste okolnosti vlastně kolem zmizení jedné dívky zde v obci, můžete nám popsat, k čemu tady došlo před válkou?

No tak to děvče tady sloužilo u těch Druckerů, jo...

Jak se jmenovala?

Víte, já mám hrozný výpadky, možná, že jsem vám to už posledně říkal, teď si momentálně nemůžu vzpomenout, ale vím, že byla z Přestaníc a sloužila tady u těch židů, a měla známost taky už tenkrát s dospělým chlapcem, ten byl myslím krejčím, to nevím přesně, no. A když zmizela, tak asi po čtrnácti dnech jí našli utopenou v Přestanickém rybníku, no tak tenkrát se říkalo, že jí mohli židi zabít, že potřebovali krev do těch jejich placek, nebo macesy nebo jak se tomu říkalo, ale tomu spousta lidí nevěřila. No a pak se zjistilo, když dělali pitvu, že děvče bylo v jiným stavu, a asi se bála rodičů, víte, tohleto, tak asi spáchala sebevraždu.

Víte, v kterém roce se to stalo?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

To se muselo stát tak v osm, v devětatřicátým roce.

A co vy si pamatujete vlastně ohledně této fámy nebo zvěstí, že mohlo dojít k rituální vraždě? Vy sám jste to tenkrát nějak vnímal, říkal vám to někdo?

No jistě, že se o tom mluvilo, to víte, byli lidi, kteří jako to cítili, že by to mohla bejt pravda, protože když to děvče najednou zmizelo, večer byla ještě tomu židovi pro pivo v hospodě, a ráno byla pryč, tuhleto... No a zřejmě když skočila do toho rybníka, tak se potopila a nebylo po ní stopy, až když to tělo jako začalo nabobtnávat, tak vyplavala na vrch a našli jí, protože tady bylo to hraniční obsazení těch krytů, kterým se říkalo řopíky, jo, a ty už v té době vojáci střežili, obcházely je ty hlídky, takže jedna hlídka viděla to děvče, že tam plave, tak jí vytáhli, no a pak se odehrávali tyhle, že jí myslím že do Hlavňovic do márnice, a tam že lékaři udělali pitvu a zjistili, že je v jiným stavu.

Vzpomenete si vlastně, jakým způsobem argumentovali ti, kteří zastávali tu teorii, že byla zavražděna židy?

No tak on na Stankově byl nájemce nějakej toho statku německýho, toho Schreinerova statku, a ten jako mezi lidma nebyl oblíbenej, víte, a tuhleto... A tak určitá část lidí svalovala, že to mohl udělat on, jo, a dokonce se našel jeden takovej dobrodruh, že tvrdil, že zrovna šel takhle někde, se tam říkalo okolo Zápotočí, a že viděl, že svítil měsíc a že on jí hází do rybníka, tak to dělali nějakou rekonstrukci toho, když jasně svítil měsíc, tak se dívali k tomu rybníku, tak zjistili, že absolutně není možný, že by tam někoho poznal, víte.

Jak se jmenoval ten žid, kterého našli z toho, že by to mohl udělat?

Já jsem si měl připravit nějaký poznámky, teď si nepamatuju... Víím, že mu nadávali „buzerant“ protože prý byl homosexuál, ale teď si nemůžu na to jeho jméno vzpomenout.

To je v pořádku. A bavili jste se na toto téma třeba doma, v rodině?

No to víte, že se to v rodině taky přebíralo, co se povídá a tohle a támhleto. No ale my jsme tomu nevěřili, a zvláště ne moje nejstarší sestra, ta už byla zaměstnaná jako účetní v té továrně na kůže u těch Poláků, ta ale na ně nedala dopustit, ta prohlašovala rovnou, že je to blbost, takovýhle řeči, jo.

A změnil se nějak postoj českých obyvatel této obce k židům, během této události?

Helejdte se vůbec ne, protože ti židi dostali tak omezený potravinový lístky a tohle to, nesměli chodit do určitých obchodů, měli vyhrazenej myslím jenom jeden obchod, kam mohli za ty jejich lístky chodit nakupovat, ale rozhodně žádnou újmou a žádným hladem tady netrpěli, protože místní lidi je zásobovali, co potřebovali, určitě dostali, to víte, to. Opravdu do poslední chvíle se nemohlo říct, že by jim někdo ubližoval, naopak, potom když museli jít pryč, tak nad tím byla veliká lítost a to ještě nikdo nevěděl, že je takovej krutej osud potká.

A třeba ten žid, který byl obviněn, že... Nebo místními obyvateli byl nařčen, že mohl zavraždit tu dívku, byl třeba zatčen tenkrát?

Nebyl...

Nebo tady byl nějakým způsobem popotahován místními?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

To se prokázalo, že je výmysl a že je to pomluva, to víte, že to ty lidi nějak zasáhlo, že to děvče mohlo spáchat sebevraždu, no ale já si myslím, že o tom nebylo pochyb, že to opravdu spáchala, protože tenkrát děvče v jiným stavu, to není jako dneska, tenkrát se na to pohlíželo docela jináč, a přitom to děvče mělo opravdu hodně přísnou maminku, víte, takže se přikláním k tomu, no vlastně to bylo prokázáno, že byla v jiným stavu, že tu sebevraždu musela spáchat sama.

Takže po krátké technické pauze se můžeme vrátit zpět k vašim vzpomínkám, chtěl jsem se ještě zeptat ohledně té slečny, která zde byla nalezená utopená v rybníku a toho osočení jednoho z těch židovských obyvatel, že by jí mohl zavraždit, nebo jestli to mohla být nějaká rituální vražda. Minule jste uvedl, že snad její jméno bylo Marie, Marie, pokud si vzpomenu.

Nebylo to Faicová?

Ano, Marie Faicová, je to tak?

No, asi jo.

A ten židovský pán, nevzpomenete si na jeho jméno? Jestli to byl jeden z té rodiny Druckerů, nebo...?

Ne, ne, to děvče u těch Druckerů sloužilo, ale to byl nájemce toho statku na Stankově, ale já si teď nemůžu to jeho jméno vybavit, víte. Stařecký výpadky...

Vzpomenete si, kdo nejmíc šířil ty informace, že byla rituálně zavražděna, kdo to... Od koho jste to slyšel?

No že by někdo absolutně to jako prohlašoval za čistou pravdu, to si nemůžu vzpomenout, ale já byl tenkrát mladej kluk, člověk se o to tenkrát tolik nezajímal, ale fakt je, že se o tom mluvilo a že i doma ten říkal to a ten říkal to, takový věty třeba padly, ale že by někdo byl absolutně přesvědčen, že to udělali, to se nedá říct.

Mluvilo se o tom třeba v kostele?

To si nepamatuju, že by se o tom mluvilo v kostele, já už jsem v té době ministroval a nějaký ty významný kázání si pamatuju dodnes, ale že by tohleto se... Že by farář je osočoval nebo tohleto, to absolutně ne.

Vlastně v té době, kdy po Velharticích kolovaly zvěsti, že by mohla být rituálně zavražděna židy, stávalo se třeba, že se rodiče báli o své děti, zavírali je v domech, nepouštěli je ven?

Tak daleko to tady nedošlo, rozhodně ne.

Nebo nějaké veřejné projevy protižidovské jste nezaznamenal, tedy zaznamenal?

Já si nevzpomínám, že by to... Spíš si vzpomínám, že ještě daleko před válkou, že když snad tu byly v synagoze ty židovské pobožnosti, že k nějakým výtržnostem docházelo, že jim třeba tam házeli něco na okna nebo takhle, o tom se povídalo, jo, ale já jsem byl v té době malej kluk a vím, že se o tom říkalo, že tam nějakí holomci na ně házeli třeba kamínky, aby to rušilo, ale že by opravdu docházelo k nějakým nepokojům, to si nevzpomínám, ani rodiče o tom nemluvili, to...

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Vy jste třeba sám byl svědkem toho, že někdo rušil ty bohoslužby v synagoze?

Já sám ne, já sám ne, protože zajedno – já musel bejt večer doma včas, jinak byl vejprask, to táta byl přísněj, když řekl, „Budeš v sedm hodin doma,“ tak jsem musel v sedm doma bejt. A v létě to bylo, „Budeš v pět doma,“ prostě jak se setmělo, tak jsem musel bejt doma.

Vzpomenete si na první den okupace?

No tak to si vzpomínám.

Můžete nám popsat atmosféru v obci?

No atmosféru, my jsme rádio neměli, a první s tím přiběhla sestra, která byla zaměstnaná v koželužně, a na to hned šel ten žid, ten Drucker, jo, a ten nám jako řekl, tátovi na dvorku, táta byl zrovna na dvorku, řekl, „Pane Šperl, Němci nás zabírají,“ jo, no tak jsme to tahle opravdu jako těžce nesli, no, tady se sice žádný vojáci neobjevili, ale já už jsem chodil do Čachrova do školy a tam jsme viděli ty konvoje těch Němců, co sem jezdily.

Takže vy jste v té době nechodil do školy ve Velharticích, ale do Čachrova?

Do Čachrova jsem chodil, no.

A tam s vámi chodily i nějaké židovské děti?

Ne, ty už nesměly do školy chodit, ty už nesměly chodit, sem jezdil jednou týdně nějaký učitel Brůha z Čachrova a ten je učil doma. Ze začátku války teda jo, tedy ze začátku tý okupace, to jo, ale já nevím, od kterého roku, asi od čtyřicátého roku to měli zakázaný, chodit do školy, to vám nevím přesně, ale určitě jsou o tom záznamy, protože nedávno jsem koukal na ten pořad, ten pochod smrti, co šel i tady Šumavou, jo, tak tam myslím, že se o tom taky mluvilo.

Vy jste jich zmínil před chvílí to, že po okupaci došlo vlastně k omezení veřejného života židů, že zde byla zavedena řada omezení, která se dotýkala židovských spoluobčanů, vzpomenete si, o co přesně šlo?

No v první řadě začali nosit ty žlutý hvězdy a museli je nosit i ty děti, a vzpomínám si jednou, oni normálně se s náma sáňkovali, lyžovali, klouzali a tohleto... A jednou jsme tady sáňkovali jenom z toho malýho kopečka tady u Mlejna a v Sušici už měli jednu školu zabranou Hitlerjugend a ty děti už taky chodily na nějaký pochody, víte... A vzpomínám si, že oni tady šli, zrovna vyšli odněkud z Borku tady a šli tadyhle před tou synagogou a najednou koukáme, že ta Hanka Poláků s ten Erna Druckerů i Pavel, že najednou zmizeli. Víte, oni viděli, už z nich měli strach a utíkali domů, víte, tak to jsme si říkali, „Tak vidíte, jak se jich těch Hitleráků bojí, jo.“

Jaká další omezení, kromě toho, že museli nosit hvězdy, se jich dotkla?

No pochopitelně nesměli chodit ani do hospody, sice ale žádný oni... Dokud byli ve Velharticích, dokud nebyli odsunutý, tak žádnou újmu, aby se dalo říct, že neměli co jíst nebo to, tak to absolutně není pravda. To lidi jim dali všechno, prodávali jim máslo a všechno, pochopitelně tady bída nebyla, protože byly tady mlýny, jo, a byli tady hospodáři, kteří si vozili to svoje obilí semlejt do mlýna, takže i ten mlynář, jo, prodával takhle ty přebytky, takže to se nedá říct, že... Může se říci, že Velhartičtí občané do konce války neměli hlad, sice je pravda, že už bylo málo těch tuků a tohleto, že už i meidlo

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

bylo na přiděl, ale už tohleto, ale že by tady někdo hladověl, to absolutně tohleto, protože ti drobní hospodáři si pěstovali domácí drůbež a tak, takže absolutně k žádnému hladu tady nedošlo.

Jak se dotkla okupace těch židovských majitelů obchodů?

No ti o to přišli nějak hned, hned z kraje.

A co se stalo s těmi obchody?

Jako tady u těch Kirschů, tady už ho zavřeli sami, sami už ho zavřeli ze začátku, a tady ten obchod si vzpomínám, ten měl pronajatej taky jeden žid, nějaký Kauder, ale ten se odstěhoval, ten se těsně před válkou odstěhoval někam do Strakonice nebo tam někam. A ten obchod byl nějaký čas zavřený, než se tam přestěhoval drogist Melichar, tady nějaký Melichar měl drogerii, jo, a ten byl v nájmu, a samosebou to byl menší krámk, tak ten se přestěhoval tady do toho krámu, krámu nahoře u toho náměstí. A pak tak nějak... A ten tam provozoval ten obchod tím drogistickým zbožím, ale protože to bylo málo, tak tam provozoval i obchod s potravinami, takže to byl takovej smíšený obchod a měl hodně toho drogistického zboží. No ale ten potom, když bylo po válce a byla možnost něco si zabrat, tak myslím, že se odstěhoval někam k Mariánským lázním, jestli přímo do Mariánských lázní nevím přesně, ale tam někam se odstěhoval a tam si otevřel obchod, no, a tady to potom koupil nějaký holič Hosedl a ten tam provozoval holičství.

Jak to bylo s těmi továrnami, které vlastnili?

Ty továrny, tu papírnu Němci zastavili a ta už se nerozběhla, koželužnu zastavili taky, ale protože ten Vilém Polák měl syny Karla, Fricka, Emila a Ellinku, a ten druhý Polák, Adolf Polák, měl syny Karla, a ten jeden starší, ten nevím, jak se jmenoval, ale ten se před válkou, asi v třicátých letech, odstěhoval do Brazílie. Takže ten válku přežil a po válce tady tu koželužnu převzal, a dal jí znovu do provozu, jo, takže ta koželužna běžela do té doby, než to asi v padesátém roce zlikvidovali komunisti.

Když jste říkal, že tu koželužnu převzali Němci, čím se živili ti Polákové poté?

Polákové už byli odsunutý, protože ta koželužna běžela asi do čtyřiatřicátého roku a oni byli odsunutý v listopadu čtyřicet dva. Myslím, že to bylo v polovině nebo koncem listopadu, že byli odsunutý, ve dvaatřicátém roce. To jsme vůbec netušili, že je něco tam takového hrozného čeká, víte. To se jako vědělo, že se Němci nechovali v rukavičkách, ale že by tohle dokázali, co dokázali v Osvětimi, jo, a v tom Dachau a v tom, jak se to jmenovalo, Waldmünchen nebo jak v tom Rakousku, jak tam těžili ten vápenec, a tohleto, víte... To nikoho nenapadlo, že mohli bejt takový chladnokrevný vrazi.

Objevily se na židovských obchodech, případně továrnách, nějaké nápisy během války?

No tak ve městech se objevily hned „Jüdisches Geschäft,“ jo, to si pamatuju, to když jsem přišel do Klatov nebo do Sušice, to bylo všude, kde měli obchody nebo živnost židi, tak tam bylo hned „Jüdisches Geschäft,“ napsáno a pod tím bylo česky „Židovský obchod,“ no. A na těch křesťanských obchodech se objevily nápisy „Juden verboten,“ židům zákaz nebo tak, přístup.

A zde ve Velharticích se taky objevilo něco podobného?

Ve Velharticích se neobjevilo nic takového, to si nepamatuju, ale oni se drželi toho, že chodili nakupovat jenom do toho jednoho obchodu, kde byli přihlášený.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Takže oni směli nakupovat jen v jednom obchodě?

No směli tady nakupovat jenom v jednom obchodě, na ty židovský lístky. Ale jak vám říkám, co potřebovali, tak to dostali bokem všude, všechno.

Říkáte, že chodili nakupovat na židovské lístky, ty židovské lístky se nějakým způsobem lišili od těch českých?

Jo, já jsem je osobně ty lístky neviděl, ale jak jsem se teďka koukal v televizi na ten pochod smrti a předcházela tam ta likvidace těch židů, tak tam ty lístky ukazovali, víte, tak to bylo opravdu jenom životní minimum, co oni si mohli nakoupit na ten lístek. To by vedlo opravdu k velkému hladu.

Došlo tady k nějakým násilnostem vůči židům během války? Byl jste svědkem nějakých násilných činů?

Ne, ne, já jsem přišel do Sušice, to už jsem tam potom chodil do pokračovací školy, ale to, vždyť já jsem nic neviděl, ale to dyť já vám říkám, ve dvaatřicátém roce tady odsud zmizeli, jo.

Nebo případně v Klatovech, vy jste taky říkal, že jste jezdil do měst, kde jste viděl ty nápisy na židovských obchodech, vy jste tam sám viděl v té době nějaké židy, všiml jste si nějakých židů?

No bylo možný potkat žida takhle, no, protože měli ty hvězdy, ale že bych ho byl někde viděl, že bych se s ním setkal v nějakým obchodě, to nemůžu říct.

Byl jste svědkem třeba nějakých nucených prací, ke kterým byli židé třeba přinuceni za války třeba ve městech, že by vykonávali nějakou specifickou práci zvláštní?

Teda tady absolutně ne, ve Velharticích, nemůžu říct, ale že by ve městech, v Klatovech nebo v Sušici, neviděl jsem nic, to možná, že se něco dělo, ale to nemůžu říct, já vím akorát, že odsud jeden žid, sice to byl vystudovanej právník, ten Emil, a ten chodil na hory, na Horu matky boží, tam bylo spoustu ševcovských živností, tak ten tam chodil k nějakému Benešovi a tam dělal, a říkalo se, že on se tam učí, jo, a to se říkalo, no, naučí se to a možná, že tu židi budou po válce vyrábět i obuv, když tady měli koželužnu.

Jak se jmenoval ten Emil? Jak se jmenoval ten Emil, příjmení jestli si vzpomenete.

No Emil Polák, Emil Polák se jmenoval.

Vlastně minule, když jsme spolu hovořili, tak jste zmínil skutečnost, že zde došlo k útoku na rodinu pana Poláka, spolumajitele té koželužny, můžete nám popsat, k čemu zde došlo?

K útoku?

Že jeden z obyvatel zaútočil na rodinu Polákových, ve Velharticích.

Víte, že si to nějak neuvědomuju, nevzpomínám si...

Že snad byla napadena manželka a děti...

To ne, to ne...

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Nějakým německým, tuším, že se jmenoval Geyer.

Jo takhle, to jo, on tam dřív u nich dělal účetního a snad to byl sudeťák, sudetský Němec, ale tady vystupoval jako ohromnej vlastenec, cvičil v Sokole, dokud ještě byl Sokol, on sem přišel před válkou, právě moje sestra nastoupila po tom na jeho místo toho účetního, protože on se mu už tak... Neměl to tam v pořádku, ty papíry, tak nevím, jestli odešel sám, nebo ho židi ještě propustili, ale ten sem... Bydlel tady sice v nájmu, v jednom domku, ale jednou v noci se sebral a na ty Poláky zaútočil, to je pravda, a děsně je potloukl. Na tohle jsem zase, vidíte, že jste mi to připomněl, hrozně je potloukl, protože když tak pak uklízeli, tak já jsem tak nakoukl do toho dvora na tom, protože oni ti Poláky, ten starej Polák bydleli přímo v té továrně, takhle v tom patře, a tak tam myli ty židle, se kterýma on tam mlátil a tak tohleto, to bylo všechno od krve, víte. A tu Elinku, tu dokonce museli, v té koželužně dělal nějakýho ředitele, byl to bejvalej vyslanec, nějaký doktor Zelinka, tak ten měl takovou Taturu, vypadala jak ty osmičky, jak s ní jezdil Zikmund a Hanzelka, jenomže tohle byl jenom čtyřválec, to nebyl osmiválec, ale bylo to prostornější, tak ten tu Elinku odvázel z klatovské nemocnice ještě do Prahy na nějaký ošetření, takže oni jako tyhle pohmožděniny co měli, z toho se dostali, jo, to ještě potom tady normálně chodili. Víte, ale na tohleto, to jsem nějak, já mám takový výpadky někdy, a když se mi to připomene, tak třeba si vzpomenu, ale to oprvdu byl takovej můj výpadek.

Vy víte, nebo mluvilo se tenkrát o tom, proč na ně takhle zaútočil? Proč napadl tu rodinu?

Zřejmě asi proto, že to účetnictví nevedl podle jejich představ, a moje sestra říkala, když dělala potom, jak se dělá bilance jednou za rok, říkala, že v tom měl... Přišla a říkala, „Ten v tom měl děsně maglajz,“ řekla, víte, tak asi z toho důvodu oni ho ještě, bylo to ještě začátkem války, tak oni ho ještě propustili, víte, a proto on takhle se mstil.

V kterou denní dobu došlo k tomu útoku, pamatujete si vlastně na ten okamžik, kdy...

Já si pamatuju až druhý den, a došlo k tomu v noci a zpacifikovali ho tady dva zaměstnanci koželužny, jo, a místní četníci byli k tomu přivolaný, tak místní četníci mu potom dali pouta, jo ale protože on už se zřejmě hlásil k Němcům, tak na to povolali... Tam ho měli ještě v té koželužně, nevím jestli v tom židovským bytě, asi jo, měli ho tam spoutanýho, a tak přijelo gestapo, gestapo hned poručilo, že mu museli četníci ty pouta sundat a gestapo ho odvezlo, a to náhodou jsem to auto, když ho to gestapo odváželo, tak jsem náhodou to auto potkal, ale to už bylo tak nějak k polednímu.

Bylo to poprvé, co jste viděl gestapo, nebo sem jezdili už dříve?

To bylo asi poprvé, kdy jsem je viděl, gestapáky, ale pak když jsem, když jsem šel třeba z Čachrova ze školy, a viděli jsme, že jeli gestapáci od Velhartic, jo, tou auto, tak už šel člověk se strachem, jestli najde tátu doma, víte, to už se tak zatýkalo, zvlášť po té heydrichiádě, jo, to člověk měl opravdu, opravdu strach, jak jsme viděli třeba jenom auto gestapácký, tak jsme měli z toho strach skutečně.

Jaká byla situace židů v okolí Velhartic, znal jste nějaké rodiny židů v okolních vesnicích?

Já musím říct, že tady v okolí nikde žádný židi nebyli, nevím, ale co jsem znal tady to okolí Velhartic, tak nevím, to jsem neslyšel, že by tu byl nějaký žid. V Sušici to jako jo, a v Klatovech, ale že by tady, to si opravdu nepamatuju, že by v okolí byli, akorát v tom Běhařově ta paní Poláková, manželka pana Poláka, ta pocházela od těch Schumacherů z Běhařova, jo, a tak to vím, že tam jako žili židi, a myslím, že ten jeden vyprávěl, že když museli do toho odsunu, takže už je nikdo nesměl ani na to nádraží, já

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

nevím, který měli oni nejbližší nádraží tam, Dešenice, nebo... No zkrátka museli na to nádraží jet s malým vozejkem, jako tam měli naložený ty svoje rance a tuhleto, nesměl je nikdo odvézt ani s potahem víte, to tady místní židy odváželi z fabriky autem, nákladním autem tady z továrny...

K tomu bych se ještě rád vrátil později, chtěl jsem se zeptat, jestli do Velhartic přišli nějací židé v průběhu války, kromě těch, kteří zde byli usazeni před válkou.

V průběhu války sem přišla jenom paní Krausová, protože ten pan Kraus měl obchod železářství v Klatovech, a to byla první oběť asi, kdy jeho Němci utloukli, jo, nejdřív. A tak ti Polákovi, protože tady se uvolnil ten byt u Krugerů, a tam byly asi dvě místnosti volný, tak tady místní, Polákovi hlavně se o to zasloužili, že sem tu paní Klingerovou, tedy paní Krausovou vzali, a ta měla syna. Tak nožná pětiletýho, sedmiletýho syna, Miša se jmenoval, Miša Kraus, ten šel do odsunu taky tady odsud z Velhartic, s matkou.

Co se stalo tomu jejich otci, panu Krausovi?

No to se řeklo, že ho Němci umlátili hned jako prvního, a tam se napřed objevila místo toho „židovský obchod,“ tam se objevila firma „Franz Storm,“ jo, „Eisenwaren.“

Takže jeho obchod byl...

Jeho obchod okupoval Němec, a vidíte, to si pamatuju, tu firmu Franz Storm.

Vy jste se s tím Míšou Krausem stýkal, během války?

Jo, no tak jako malej kluk, já už jsem se učil řemeslo, ne v tej době jsem vlastně ještě chodil do školy, já jsem se začal učit ve dvaactyřicátým roce, no ale zkrátka vím, že ten Miša Kraus občas k nám zaběhl, moje sestra se učila holičkou, kadeřnicí, a oni nesměli chodit k holiči, jo, to bylo zakázaný, tak ona je chodila ostříhat a takhle, trochu naondulovat, takže on vždycky přišel a říkal, „Slečno, máte přijít natočit mámu,“ víte, tak tohle si pamatuju, ale jinak, jak vám říkám, oni, ten holič Holsner by je rád ostříhal, ale ten jim to přímo doporučil, aby neměl nějaký potahování, protože oni měli zakázáno chodit k holiči, tak aby je jako sestra chodila večer tajně, ono se to stejně vědělo ve Velharticích, že tam chodí, ale to se nenašel nikdo, kdo by měl zájem nějak to, ublížit. Ještě si vzpomínám, že ti židi než do toho odsunu šli, že si nechali ušít opravdu pěkný boty, pevný, víte, a tudleto, a že se říkalo, že ten Bedřich Polák, oni říkali Fricek Polák, jo, že měl dolary a že si je do těch bot nechal zašít, a ten žil nejdýl z těch židů a žil v Rakousku a dělal v těch vápencových dolech. A on v Linci tady odsud byl totálně nasazený nějaký Franta Hrnčíř, a ten prej vždycky, když je potkával, když ty židy vedli, takže tomu Polákovi prej vždycky strčil kousek chleba. A že ho viděl naposledy v polovině dubna, v pětačtyřicátým, tak se tady jako čekalo, že ten by se mohl vrátit, tady se furt čekalo, kdo se vrátí, víte, tenkrát hlásilo vždycky rádio jména lidí, kteří se vrací z koncentráku, a tuhleto... A těch Poláků se nedočkal nikdo.

Zase trochu předbíháme, vy jste vlastně už zmínil, že jeden židovský obyvatel vlastně odešel před válkou do Brazílie...

No.

Vzpomenete si, jestli ještě někdo další odešel před tím příchodem Němců?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Nepamatuju si, neodešel, ale je fakt, že ta rodina Karla Poláka, že o tom uvažovali hned ze začátku, kdyby to bejvalo bylo ještě jako šlo, emigrovat, ale nechtělo se jim, že fabrika jde, bydlení že mají pěkný, a i ten doktor Zelinka snad jim řekl, „Ale vždyť ono to tak strašný snad nebude, víte,“ no a pak litoval, ten Karel Polák se s tím svěřil nějakému šoferovi Tumpachovi, kterej tam jezdil, litoval, že zůstal, víte. No a...

Vy jste říkal o tom... Rád bych se teď dostal k těm deportacím židů, kdy jste poprvé slyšel, že by snad měli židé z Velhartic odejít?

No to se říkalo, že dostali, ale to dostali asi čtrnáct dní předem, dostali, kolik může obsahovat jeho zavazadlo, nebo co si může vzít s sebou, no ale myslím, že směli zavazadla asi jenom do pětatřiceti kilo nebo tak něco.

Vzpomenete si na to, že byste se třeba v té době bavil s některým z těch dětí nebo jste slyšel od dospělých, jakým způsobem se připravují na deportaci?

To se říkalo, to se říkalo, že si nechali udělat ty boty, nebo takhle a koukali, aby měli zimní oblečení, oni snad mohli mít jedno oblečení rezervní, tuhleto no, ale to co nesli s sebou v ranci mohlo bejt asi jenom do pětatřiceti kil. To vám přesně nevím, ale určitě někde je nějaká vyhláška o tom, to budete vědět.

Snažili se někde třeba schovat jejich majetky nebo cennosti?

To určitě, to se říkalo, že se tam odsud... Lidem, kterým věřili, tak prostě svěřovali určitý věci, víte, to, to určitě.

Třeba vaší rodině někdo svěřil nějaký majetek?

Z naší rodiny nic, naopak, sestra schovávala, ten manžel... ta manželka toho doktora Zelinky, on byl křesťan, ale to byla židovka, ale on ještě diplomat vymohl pro ní nějaký falešný papíry, a ty původní papíry celou válku schovávala, ani my jsme to nevěděli, že to schovávala ta sestra, co byla zaměstnaná jako účetní v té fabrice u těch Poláků, víte.

Vaše sestra tedy?

Moje sestra, no. Celou válku je schovávala, ty papíry.

A tady lidé ve Velharticích věděli, že ona je židovka?

Nevěděli, nevěděli, aspoň já nevím.

Vzpomenete si, že by lidé docházeli k židům před deportací a žádali je o nějaké věci, že by docházelo k nějakému obchodování s těmi věcmi před samotnou deportací?

Ne, ale jako určitě, a to se říkalo, že jako lidi, kterým oni věřili, tak šli k nim a odváželi to potmě, odnášeli to domů potmě, jo, to určitě, to určitě si spoustu věcí schovali.

Vy sám jste třeba viděl, jak někdo něco odnáší z těch židovských domácností?

Tak já osobně ne, protože já jsem jako večer musel bejt doma, ale to se tak říkalo, já nebudu teď říkat žádný jméno, jo, ten a ten nesl večer ranec odsud. Já vím že, ale to nebylo od těch Poláků, to bylo

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

něco od Klingerů, že nám dali schovat – ale takový už horší – tři matrace do postele, jo to, ale o ničem jiným nevím.

Kdy vlastně byli deportováni židé z Velhartic?

No bylo to v listopadu v dvačtyřicátým roce, myslím, že koncem listopadu. Ale přesnej den to vám neřeknu, ale muselo to bejt někdy tak koncem listopadu.

Vy jste byl v té době ve Velharticích, když k tomu došlo?

Já jsem byl v té době ve Velharticích, a oni odjížděli tady odsud ráno asi tak mezi sedmou a osmou hodinou a nakládali je, to byli, ti už přijeli od tý židovský vily, co jsme říkali, tý vily, co je tam teďka, co je tam doktor, jo. Tak tomu jsme říkali židovská vila, tak tam odtud oni už přijeli, měli ty rance na autech a seděli... A tady u těch Druckerů, tu starou paní Polákovou a tady tuhleto, to pomáhali nakládat tady na ten nákladák, ale já jsem u toho nebyl, lidi tam opravdu koukali jako, mávali na ně, ale já jsem se chtěl jít taky podívat, ale táta mi to nedovolil, táta říkal, „Hele to musí být takovej hroznej pohled, na to se nechod' dívat,“ a táta tam taky nešel, víte.

Dáme si pauzu, krátkou.

Jo, to bysme mohli.

Takže po krátké pauze se opět vrátíme k vašim vzpomínkám na období druhé světové války zde ve Velharticích, říkal jste, že jste se vlastně nešel podívat na deportaci židů z Velhartic. Co se stalo s těmi domy, které židé obývali ve Velharticích?

No tak tam do tý Poláků vily nastěhovali nějaký Němce, vím, že tam byla jedna manželka esesáka, její manžel byl důstojník SS, tak toho jsem tady dvakrát viděl s ní, no a do tý druhý části, do tý přední části, co bydlel ten Vilém Polák s tou rodinou, tak tam se nestěhovala taky nějaká rodina Němců, a byl s nima i nějakej starej, oni mu říkali „dědek“, no ale na tom nezáleží, ale já si teď nemůžu vzpomenout na jeho jméno, ale v pětačtyřicátým roce sem vtrhli taky nějaký, sem vtrhli taky partyzáni, jo, protože tady bylo, sem přihnali ten poslední tejden ve válce asi čtyřista padesát zajatců, a z toho asi dvacet jich bylo západních vojáků, jako Amerikáni, já nevím, nějakej Kanadán mezi nima a tuhle to. A tady na hradě bydlela manželka, a on tam vlastně bydlel i ten Windischgrätz, ten majitel toho hradu, a ona ta jeho manželka buď byla Francouzka nebo Angličanka, asi Angličanka, a ta si tam ty Angličany a Američany vzala, víte, takže ti nebyli... A tihle, tihleti tam bydleli ve statku ve velké stodole a v maštali a tuhleto. A lidi jim tam mohli nosit tady odsud, vlastně jenom dvakrát denně jim tam nosili polívku, a to když tam nesli poprvé lidi tu polívku, tak každej nesl, co doma uvařil, no ale že byla každá jiná, ale ten Němec, co tam zrovna hlídal, říkal, „Alles Eins, das ist Eins,“ se to všechno slilo dohromady, no pochopitelně, že žádněj tam nenesl nic špatnýho, tak potom se lidi domluvili, dokonce to vyhubnoval obecní policajt, aby lidi vařili bramborový polívky a hodně hustý, víte, takže i ti zajatci si to pochvalovali, protože já jsem tam jednou taky nesl polívku v poledne, a když jsem šel zpátky, tak ten jeden zajatec byl v rohu a Němci nás od nich odháněli, pochopitelně, tak ten jeden mi říkal, „Kde Češi, dobré,“ no tak já nevím, jestli to byl Rus nebo co, ale tuhleto větu uměl. Ale pak, to bylo v neděli, jsem zaútočili ti partyzáni, a vidíte, teď jsem si vzpomněl, tomu říkali Valeček, tomu chlapovi, co tam s nima, oni tam byly děti, byly tam nějaký ženský a tuhleto, tak toho partyzáni zastřelili, já jsem u toho nebyl, on proti nim prej takhle šel a takhle ukazoval, takže prej to do něj

napálil, víte, a jednoho Němce zastřelili támhle pod hřbitovem a tam ho rovnou, tam byly ještě

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

pozůstatky, když se tam před válkou v tom osmatřicátým roce kopaly k těm jednotlivým řopíkům zákopy, jo, a takový ty zákopový cesty, tak tam to ještě nebylo zaházený pořádně, tak tam ho hodili a zaházeli, ale pak ho museli vykopat a pohřbít na hřbitově.

Chci se zeptat ještě k těm majetkům, k těm domům místních židů, došlo k rabování, poté co odešli, odnášeli si třeba zdejší majitelé věci z těch domů?

Ne, k žádnému rabování tam nedošlo, protože v tý koželužně se umístila část tý naší západní brigády, víte, ti, no, co byla ta brigáda na Západě, tak oni sem přišli...

Já myslím, já se omlouvám, že vám do toho skáču, vlastně v tom období, než se do těch domů nastěhovali Němci, jestli si lidi odnesli...

Ne, ne, absolutně ne, protože to bylo zapečetěný, to zapečetili četníci, tam dali pásky, to bylo zamčený. A potom po válce tam nastěhovali takhle asi dvě mladý rodiny, ale to bylo všechno už sepsaný, evidovaný, ne, to nevím, že by... K nějakýmu rabování rozhodně nedošlo.

Stalo se zde, že by se vrátil některý z těch židů a snažil se získat zpět majetek, který si nechal u některé z těch rodin zde žijících?

No to se sem vrátil ten z tý Brazílie, továrnu uvedl do chodu, pověřil tady vedením zase toho doktora Zelinku a toho mistra Švapanskýho a tihle ty lidi, který to vedli, tak mu to vedli dál, a říkalo se, že on zařídil velkej přísun těch kůží syrovejch, těch nevydělaných, že tady měli opravdu hned hodně práce, jo. A no a tak to šlo až potom, já nevím, jestli v devětačtyřicátým, nebo v padesátým, nebo až v jednapadesátým to prostě zlikvidovali Němci, tedy komunisti, ne, a spadlo to všechno pod Kozák Klatovy, dokonce tady měli židi už i ty moderní mandly na to mandlování těch kůží, víte a tuhleto, tak to se odváželo do Klatov a to ostatní, to pak likvidoval Kovošrot.

Já vám zatím děkuju, ještě bych udělal pauzu.

...

Mám ještě jednu otázku, vlastně během toho našeho minulého setkání jste zmínil to, že někdo vlastně objevil v obchodě v prodeji nějaké plátno, které vyšíval někdo z těch židů. Můžete mi, já si to přesně nepamatuju, můžete mi popsat, o co šlo?

Ale šlo jenom, v tomhle tom případě šlo jenom o ubrus, jo, kterej tam koupila moje tchýně, jo, a přišla jí jednou navštívit jedna její příbuzná, která u těch židů sloužila, jo, a říkala, „Jé, tenhle ubrus ten já jsem Elince pomáhala vyšívat,“ jo, takže si schovali něco u toho obchodníka, já nechci zase žádný jména říkat, takže si schovali něco u toho obchodníka z těch textilií taky, víte, no a když se nevrátili, tak pochopitelně, že to nešel někam rozdávat, ale tuhleto, asi dal, protože to bylo hezký, tak to dal asi do krámu, no a ta tam náhodou, moje tchýně tam náhodou přišla, líbilo se jí to, tak to koupila a ta zase to u ní objevila a řekla původ toho. No ale to prostě tam nedávejte, nějaký takovýhle...

Dobrý, tak já vám děkuju mockrát za rozhovor.

No rádo se stalo, a je to takový smutný vzpomínání, víte.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.